

1

'Natuurlijk' goed en kwaad

Als *goed* het overleven dient en *kwaad* daar tegen ingaat geldt;

- De natuur moet zo gehanteerd worden dat mensen er het leven bij houden,
- Ontwikkelde artefacten moeten goed gehanteerd worden
- De structuur die gebruik van de artefacten mogelijk maakt moet behouden blijven

Maieutiek_Kwaad 2023-1 2

2

Goed en kwaad versus goed en slecht

- De klassieke onderscheiding is goed (verheven/ virtue/uitblinkend) versus slecht (gemeen, plat)
- Maar wanneer er een orde ontdekt/bedacht wordt buiten de mens is er een, niet voor iedereen kenbare, maatstaf die noch natuurlijk, noch herkenbaar uitblinkend is.
- Het kwaad komt in de mens en het Goed daarbuiten. Mensen moeten zichzelf wantrouwen als het op goed en kwaad aankomt.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 3

3

Denken versus voelen

- Er ontstaat het beeld van één waarheid en die is lange tijd gekoppeld aan religie en kerk.
- Wanneer dat model niet meer voor iedereen werkt zoeken filosofen naar nieuwe maatstaven;
- Kant vindt het in de rationaliteit die deels a-priori is en zich vult met zintuiglijke informatie. De mens weet nu wat goed is door de zedelijk wet in hemzelf.
- Rousseau vindt het in het gevoel dat zich afstemt op de natuur. De mens weet wat goed is door de Volonté Générale.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 4

4

Bronnen van goed en kwaad

- Mythisch; alles klopt en er is geen goed en kwaad óf alles is goed.
- Maar daar vallen we altijd uit. Logisch, want het is een herkomst verhaal over hoe het kwaad -dat nu ervaren wordt- is ontstaan.
- Daarna twee werelden-theorieën (Plato, christendom)
- Maar wij leven in het ondermaanse.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 5

5

Bronnen van goed en kwaad

- Kant plaatst de zedelijke wet in ons, gekoppeld aan de rationaliteit.
- Rousseau doet dat ook, maar dan in de verbinding met onze gevoelens.
- Daarna worden goed en kwaad steeds verder losgelaten als objectieve categorieën. Het is betwifelbaar, cultureel bepaald, tijdelijk en misschien wel persoonlijk.
- En als we dat eenmaal denken is afwezigheid van het onderscheid of zelfs kiezen voor het kwaad ook mogelijk.

Maieutiek_Kwaad 2023-1 6

6

Menselijk al te menselijk

- Korte tijd was het denkbaar dat filosofen het kwaad volstrekt weg relativeerden. Dat is naar mijn mening ten onrechte toegeschreven aan het postmodernisme. Foucault, die hiervan wordt beticht door o.a. Neiman,* zegt juist dat ieder van ons een ethos moet ontwikkelen. Ik lees bij hem, evenals bij Nietzsche, een verlangen naar een, op persoonlijke leest geschoeide, levensstijl. Die zoekt niet perse buiten, maar vooral binnen, de wet naar ruimte om zichzelf te stileren naar wat iemand zelf het goede vindt. Deze menselijke maat wordt zeer gewantrouwd.

* (Neiman in Trouw 4 april 2023)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

7

7

Gabriel en Neiman

„Meestal zeggen filosofen: het kwaad, dat is een religieus begrip en God is dood. In onze tijd beschouwen we het niet langer als een onderwerp waar iets zinnigs over te zeggen valt. Ik heb geprobeerd te laten zien dat dat niet waar is. Er zijn genoeg atheïstische filosofen die zich er wel degelijk mee bezig hebben gehouden, ook nog na de Tweede Wereldoorlog. En neem David Hume en Pierre Bayle in de achttiende eeuw, die hielden er radicaal verschillende ideeën op na wat het bestaan van God betrof, maar over het kwaad dachten ze hetzelfde. Het is helemaal geen religieuze kwestie. Sterker nog, als je naar een gebied zoekt waar godsdienstige en niet-godsdienstige mensen elkaar kunnen vinden, dan is dit er een van. Iedereen die de wereld wil doorgronden stuit op het probleem van het kwaad.” (Bron NRC 27 november 2004)

Markus Gabriel zegt dat we wat (nu) kwaad is, kunnen weten en dan met terugwerkende kracht dit begrijpen ook op de geschiedenis kunnen en moeten toepassen.

Beiden geloven sterk in een eenduidige vooruitgang.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

8

8

Hardheidsgraden

- Een ander doden is slecht. Deze regel gaat meestal op ongeacht welke moraal (rekenaar of principieel) wordt gehanteerd.
- De problemen doen zich pas voor in grenssituaties; Bijv. politie in een gijzelingssituatie, maar ook wanneer de persoon zelf graag dood wil. Dan ontstaat er een nieuwe situatie waarin andere afwegingen worden gemaakt en waarvan steeds weer blijkt dat mensen algemene regels/protocollen proberen vast te stellen, maar deze die grenssituaties nooit dekken.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

9

9

Goed en kwaad in nihilistische tijden

- We zijn niet amoreel zoals de rest van de natuur en dat heeft te maken met wat we zijn (geworden); mensen zijn excentrisch, hebben Da-sein of zijn een pour-soi. Allemaal termen van filosofen die na de Tweede Wereldoorlog veel invloed kregen.
- Die toestand vraagt om verantwoordelijkheid want we zijn ook meer dan andere dieren in staat om de wereld en de mensen te veranderen. We kunnen ingrijpen in het DNA en uitstervende soorten nieuw leven inblazen)

Maieutiek_Kwaad 2023-1

10

10

Vrolijke wetenschap

- Nietzsche zegt dat we vrolijk moeten zijn in de ongewisheid van wat goed en kwaad zijn.
- Dawkins denkt dat we slechts dragers zijn van zelfzuchtige genen.
- De Sade, Bataille en anderen wekken de suggestie dat we geneigd zijn het kwaad te omarmen.
- We zijn echter groepsdieren met een empathische aanleg en we willen in ieder geval voor wie we als wij aanwijzen meestal het goede.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

11

11

Ondanks goede bedoelingen

- Maar het kwaad gebeurt. Het wordt ook veroorzaakt door mensen die we niet als gemankeerd (en dus geruststellende uitzonderingen) ter zijde kunnen schuiven. Maar vaak gaat het daarbij om kwaad waarvan we weten dat het kwaad is. Waarom we dat doen hoort thuis bij (andere) menswetenschappen
- Het meer filosofische vraagstuk is hoe we in deze nihilistische epistemologie kunnen weten wat goed en wat kwaad is.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

12

12

Rawls en Bregman

- Achter de sluier van onwetendheid van Rawls gaan zitten, al is het maar in gedachten, maakt beter duidelijk wat goed en kwaad is. Rorty gebruikt de term rechtvaardigheid.
- Bregman heeft mijn zijn 6 alarmsignalen een eerste aanzet gegeven tot het ontwikkelen van een model om onszelf op het pad van goed en kwaad de weg te wijzen uit het individualistische en hedonistische relativisme.

Maieutiek_Kwaad 2023-1

13